

Г. О. Дзис-Райко

РОЗКОПКИ СЛОВ'ЯНСЬКОГО СЕЛИЩА БРАНЕШТИ I

Розвідками Прутсько-Дністровської археологічної експедиції¹ 1958 р. було відкрите слов'янське селище біля с. Бранешти, Оргіївського району МРСР. В цьому ж році на селищі розпочали розкопки, оскільки зібраний тут підйомний матеріал являв собою значний інтерес.

Селище розташоване в басейні р. Реут — найбільшої правої притоки Дністра. Воно знаходиться в 400 м на північ від с. Бранешти, в урочищі Будей, на мису, що обмежується лощиною Будей і невеликою лощиною, яка впадає в останню з заходу. На відстані 150 м, на південь від селища, пролягає ґрунтова дорога Криуляни-Слобідка (Оргіїв). По дну логовини тече струмок Іванча — притока Реута. В 100 м на південний схід селища, де перехрещуються ґрунтові дороги — Криуляни-Слобідка і Бранешти — кам'яний кар'єр, знаходиться джерело.

Автором цієї статті були проведені невеликі розкопки, які відкрили два жилих і один виробничий комплекси. Траншея (довжиною 5 м, шириною 1 м), що була закладена для в'яснення стратиграфії культурного шару, дала таку картину. Товщина культурного шару коливається від 40 до 70 см. Верхній шар є значно гумусований чорнозем, якій зверху задернований на товщину приблизно 15 см. Потім іде шар крупно-зернистого чорнозему товщиною 35—55 см, нижче якого починається компактний суглинок, що не має вже культурних залишків.

Масовий керамічний матеріал з траншеї можна розділити на 4 типи. Але його розподіл по пластах не дає виразної картини складу культурного шару. Це пояснюється невеликою глибиною шару, стратиграфія якого була порушена глибокою оранкою. Всього в культурному шарі траншеї були знайдені 68 фрагментів кераміки.

I тип. Сюди відноситься більшість наших керамічних знахідок — 60 уламків. Це груба ліпна кераміка, виготовлена з погано відмученого тіста з домішками крупного шамоту, а іноді і товченого вапняку. Вона слабо обпалена, не наскрізь і нерівномірно. Поверхня посудин рожевато-або жовтувато-сіра, або темно-сіра, часто плямиста. В зломі черепки мають двох- і трьохшаровий колір. Зовнішня поверхня посудин шорстка, і іноді трохи загладжена, але завжди бугриста. Товщина стінок посудин від 0,8 до 1,5 см.

Переважають фрагменти витягнутих горщиків, які мають форму перевернуто-зрізаного конусу. Вінця трохи відігнуті, їх краї закруглені; донця товсті (до 3 см). Орнаменти на тулубі посудин відсутні. На вінцях, по їх зовнішньому краю, часто зустрічається орнамент з косих насічок, зроблених паличкою, або з пальцевих ямочок (рис. 1). Тут же знайдені

¹ Начальник експедиції — канд. істор. наук Г. Б. Федоров.

2 фрагменти ліпних сковорідок з товщиною стінок до 1,4 см і висотою бортиків до 4 см (рис. 2).

II тип. Знайдено лише один уламок стінки горщика, виготовленого на примітивному гончарному колі або на підставці. Уламок має орнамент у вигляді двох поясків з горизонтальних і одного пояса з хвилястих ліній, зроблених гребінчастим штампом (рис. 3).

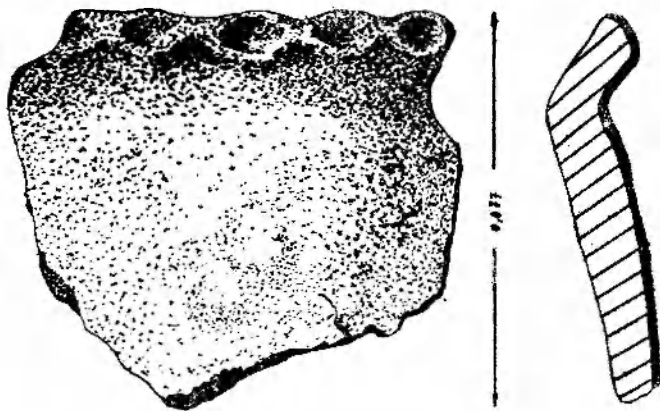

Рис. 1.

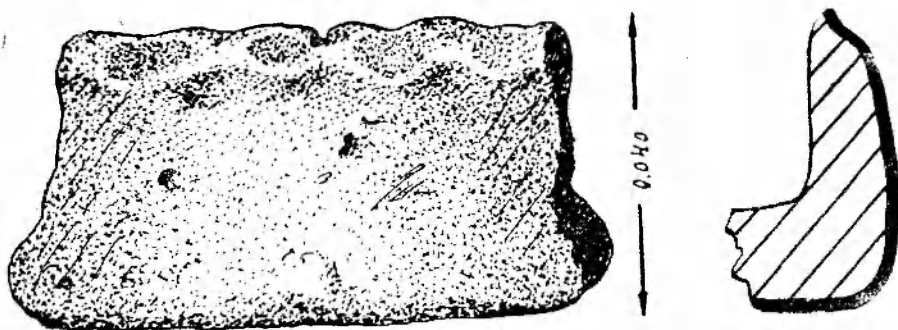

Рис. 2.

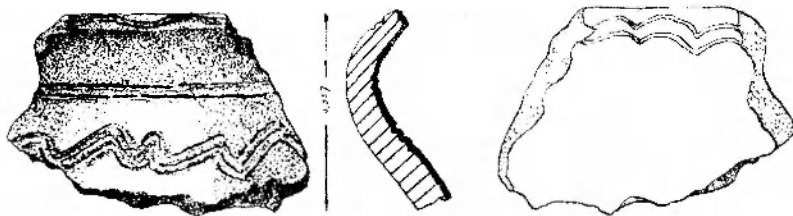

Рис. 3.

III тип. До нього можна віднести 3 фрагменти горщиків, зроблених на швидкому ручному гончарному колі. Тісто їх добре відмучене, має домішки дробленого кварцу і дрібних лусочок пірита. Останні додають посудинам золотистий блиск. Ця домішка особливо характерна для дні-

стровської слов'янської кераміки X — першої половини XI ст.². Кераміка цього типу добре обпалена, колір черепків рожевий і жовтувато-сірий. Поверхня посудин заглажена. Товщина стінок 0,9—1 см.

IV тип — це кераміка, виготовлена на гончарному колі, що швидко оберталось. Зразків цієї кераміки було знайдено лише три. Тісто черепків добре відмучене з домішкою товченого вапняку (рис. 4). Обпал рівномірний, повний. Поверхня черепків гарно заглажена. Вінця чітко профільовані, їх зовнішня сторона має косий зріз, трохи відтягнута. Товщина стінок 0,9 см. Орнамент на тулубі лінійний і хвилястий, чітко нанесений гребінчастим штампом. Подібні фрагменти були знайдені в нижньому горизонті городища Старий Орхей³, вони за стратиграфією датуються XIII—XIV ст. ст.

Вже перший розкон (площа 60 м²), який був розбитий на південно-східному кінці селища, дав цікаві знахідки. Весь ґрунт цього розкопу (до материка) був наповнений деревесним вугіллям, дрібними шматочками піщини, значно ошлакованими шматками глини, фрагментами глиняних сопел для нагнітання повітря в залізоплавильному горні, шматками залізного шлаку різних розмірів і ваги.

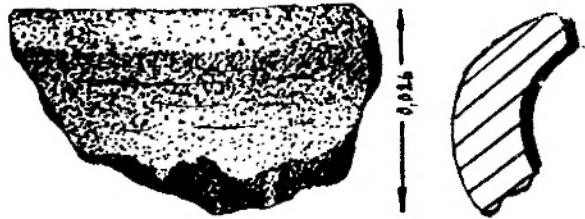

Рис. 4.

Сопла дуже обпалені, обпавлені на кінцях; значна кількість з них заповнена застиглим шлаком. В розрізі сопла круглі, форма їх наближається до циліндричної, але з одного боку (з того, де оплавлені) трохи звужуються. Діаметри сопел 3,5—4 см, товщина їх стінок до 1 см. Всього в розкопі 1 знайдено 475 уламків сопел. На території розкопу знахідки були розміщені нерівномірно. Так, наприклад, в південній його частині кількість названих знахідок найбільша. Тут, на глибині 20—60 см, на площі близько 12 м² знайдена велика кількість дрібних плоских камінців, що мали на собі сліди сильної дії вогню. Разом з камінням виявлено багато піщини, деревесного вугілля, залізного шлаку, сопел. Безумовно, вказаний комплекс являє собою залишки залізоплавильного горна. Але простежити яких-небудь визначних його контурів нам не вдалось. Горно, як видно, було повністю зруйновано неодноразовою оранкою і зміщенням ґрунту по схилу. Сказати щось певне про його конструкцію ми, таким чином, не можемо.

Значна кількість знайденого тут вапнякового каменю дозволяє припустити, що горно було складене з дрібних камінців і обмазане глиною.

Сам факт наявності на селищі залізоплавильного горна є дуже значимим для визначення рівня його господарського розвитку. Багаточисленність сопел свідчить про довгочасність існування металургійного виробництва на цьому місці. Однією тільки знахідкою, не зв'язаною з залізоплавильним виробництвом, був фрагмент товстостінної ліпної сковорідки з грубого тіста з домішкою крупного шамоту. Обпал сковорідки неповний, колір глини буро-сірий, поверхня черепка шорстка, бугриста. Висота бортика сковорідки 1,3 см. За технікою вироблення і формою ця сковорідка аналогічна слов'янським сковорідкам VIII—IX ст.⁴

² Г. Б. Федоров, Городище Екимауцы, КСИИМК, в. 50, 1953, стор. 123.

³ Г. Д. Смирнов, Археологические исследования Старого Орхей, КСИИМК, в. 56, 1954, стор. 36.

⁴ Г. И. Смирнова, Работы Западно-Украинской экспедиции в 1954 г. КСИИМК, в. 67, 1957, стор. 105—106, мал. 45.

Розкоп II (площа 40 м²), розбитий на південному схилі мису, крім масового матеріалу, що представлений всіма чотирма типами кераміки, дав ряд цікавих знахідок. Тут були знайдені 2 глиняних прясличка біко-нічної форми, точильний брусок з зеленуватого каменю, кістяна прокол-ка — шило. В верхньому пласті на глибині 15 см була виявлена мідна монета золотоординського хана Джанібєка (XIV ст.)⁵, яка мабуть випад-ково потрапила в шар. Найбільш цікавою знахідкою звідси є кістяний істик для очистки плугового лемеша від землі, виготовлений з рогу оленя. Він має форму лопаточки з втулкою для держака. Циліндрич-на втулка на одному кінці переходить в плоску трапецевидну робочу ча-стину. На протилежному кінці втулки вирізуваний жолобок, який оперізує втулку і служить для більш міцного скріплення її з держакком. Довжина істика 9,8 см, ширина леза лопаточки 7 см, діаметр втулки 2,6 см.

На місці вище згаданих знахідок, на глибині 40 см, в темно-коричневому материковому суглинку була виявлена темна пляма поглибленого в мате-рик житла. Розчистка її показала, що від названого рівня житло було поглиблено всього на 13—17 см. Таким чином, нам вдалося виявити решт-ки наземного житла, трохи поглибленого в землю. Зрозуміло, що за дани-ми, які ми маємо в нашому розпорядженні, ми дуже мало можемо сказати про конструкцію житла.

В плані поглиблена в материк частина житла має майже квадратну форму з закругленими кутами. Довжина сторін цього поглиблення 3,3—3,4 м. По відношенню до лінії північ-південь житло повернуто під кутом 45°. Заповненням житла є чорний крупно-зернистий чернозем, в якому зу-стрічаються окремі шматки глиняної обмазки з домішкою полови, кістки свійських тварин (корови, мілкої рогатої худоби) і уламки кераміки. Останні являють собою 2 перших з описаних типів кераміки, причому ліп-ні переважають (34 фрагменти ліпних посудин і 5 фрагментів гор-щиків, зроблених на примітивному гончарному колі або на підставці).

Підлога житла глинобитна. Ніяких решток дерев'яних конструкцій (наприклад, опорних стовпів по кутах житла) виявити не вдалося.

Приблизно в центрі житла на його долівці виявлені рештки печі кам'янки, складеної з дрібного вапнякового каменю на глиняному розчи-ні. Черинь печі глинобитний, дуже обпалений, товщиною 5 см, має форму близьку до прямокутної (рис. 5).

III розкоп (площа 36 м²), розбитий в 11 м до заходу від розкопа II. Кераміка, що була знайдена на його площі, представлена також всіма чотирма типами, причому переважну її частину складає ліпна, як і в роз-копі II і в траншеї. Серед масового матеріалу є багато уламків кісток свійських тварин (корови, коня, мілкої рогатої худоби).

Зразу ж після зняття дернового шару, на глибині 10 см в розкопі виявились дрібні шматочки обпаленої глини. В міру поглиблення їх ста-вало все більше. На глибині 40 см зустрічались також шматки глиняної обпаленої обмазки з домішкою полови і шматочки деревесного вугілля. Такі скупчення не мали визначених контурів й займали площу до 24 м². Товщина прошарку з цими рештками досягала 50 см. Прошарок являв собою розвал наземної частини житла. Його поглиблена частина була вия-влена на глибині 60 см у вигляді чіткої темної плями досить правильної квадратної форми. В шарі розвалу були знайдені залізний кований ключ і глиняний ліпний тигель в формі горщечка з округлобокким тулубом і трохи відігнутими вінцями. Висота тигля 3,3 см, діаметр донця 2 см, ді-аметр устя 3,5 см, товщина стінок 0,6 см.

⁵ Визначено н. співробітником Молд. філії АН СРСР Л. Л. Полевим, якому виношу подяку.

Ключ має вигляд прямокутного в перерізі стрижня; його робочий кінець відламано. На протилежному кінці ключа є невеликий закруглений виступ і петля з кільцем для підвішування. Ключ знайдено в південно-західній частині житла.

Житло № 2 мало квадратну в плані форму, розміром 3,80 м × 3,80 м. Як і житло № 1 (у відношенні до лінії північ-південь) повернуто під кутом 45° (рис. 7). Вхід в житло-напівземлянку виявити не вдалося. Видно, вхід знаходився вище заглибленої в землю частини житла. При-

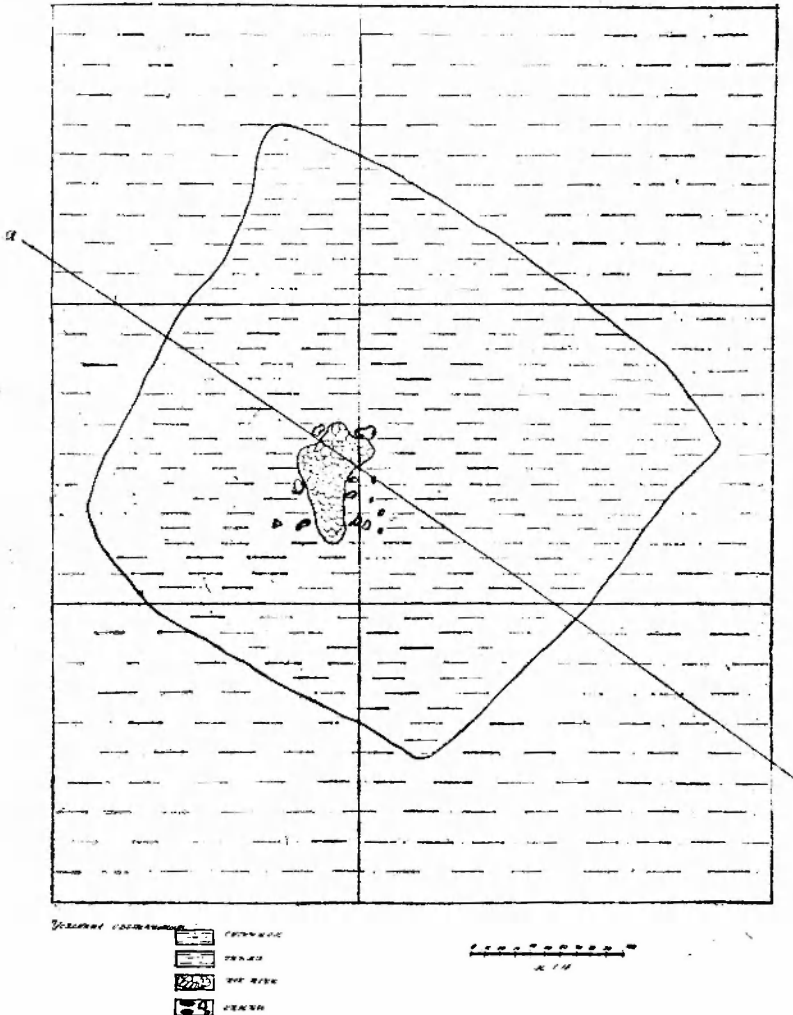

Рис. 5.

ймаючи до уваги, що житло розташоване на невеликому схилі, який понижується з півночі на південь, можна припустити, що вхід був в південній частині житла.

При розборі заповнення напівземлянки виявилось, що зверху йде прошарок товщиною біля 20 см (80 см від сучасної денної поверхні), який складається з чорного ґрунту з вкрапленням деревного вугілля і шматків обпаленої глини.

В верхньому прошарку заповнення напівземлянки знайдена кераміка

описаних вище трьох перших типів, всього 113 фрагментів, з них 95 фрагментів — грубої ліпної роботи, серед останніх — 4 фрагменти сковорідок, 7 фрагментів горщиків, зроблених на примітивному гончарному колі, і 1 фрагмент горщика типу міської древньоруської кераміки, зробленої на ручному колі.

Нижче, в південній частині житла до рівня його полу йде розвал кам'яної печі, а в останній частині житла, також до самого полу — прошарок глини (товщина 60—70 см), в якому часто зустрічається деревесне вугілля, обвуглені дошки, окремі вапнякові камені. Глина ця дуже обпалена і має краснувато-жовтий колір. І тільки вздовж північно-західної стінки житла є прошарок необпаленої світлого кольору глини шириною до 85 см. На глибині 20—30 см від верхнього рівня поглибленої в землю частини житла, вздовж трьох його стін (крім північно-західної) знаходяться рештки обвуглених дошок і вугілля, причому деякі дошки зберегли свою ширину, положення і структуру дерева. Ширина окремих дошок досягає 40 см. Деякі дошки збереглися на стінах житла, як їх обшивка.

Наявність великої кількості обвуглених дошок, вугілля, розвалу обпаленої глини — решток надземних стін — дозволяє припустити, що житло було зруйноване пожежею. Оскільки обвуглені дошки і прошарок чорнозему з вугіллям знайдені зверху глиняного розвалу стін, можна гадати, що це рештки покрівлі. Певно, дах був зроблений з дошок і вкритий зверху шаром землі. Подібна конструкція даху, як відомо, звичайна для східнослов'янських жител кінця першого і початку II тисячоріч н. е. Вона простежена, наприклад, на Новотроїцькому городищі⁶.

Земля для покриття даху бралася тут же, біля житла, і фрагменти кераміки, що були знайдені в ній, дуже важливі для визначення часу побудови та зруйнування житла. Найпізніший зі знайдених в цьому прошарку фрагментів належить до типу древньоруської кераміки, яка добре відома по матеріалах Екімауцького⁷ та інших древньоруських городищ Подністров'я, де її розквіт датується X ст. Отже житло загинуло не раніше X ст. Оскільки переважна більшість кераміки, знайденої в верхньому прошарку заповнення житла, зроблена від руки або на примітивному гончарному колі і належить до більш раннього часу (VIII—IX ст. ст.), можна припустити, що загибель житла сталася на початку X ст., коли древньоруська кераміка екімауцького типу тільки почала розповсюджуватися на даній території.

Під загладним темним прошарком знаходився товстий шар обпаленої глини — рештки стін. Біля південно-західної стіни житла шар обпаленої глини продовжувався до самої підлоги на глибину 80 см. Біля північно-східної стіни цей шар був товщиною всього 20 см, а під ним до підлоги йшов шар необпаленої світлого кольору глини. Видно, поглиблені в землю стіни житла були обшиті горизонтально покладеними дошками і обмазані потім товстим шаром глини.

Цікавим є той момент, що нам не вдалося знайти слідів опорних стояків ні по кутках житла, ні по середині його стін, ні по середині самого житла.

Підлога житла глинобитна, горизонтальна, старанно утрамбована. Товщина обмазки підлоги до 5 см. Місцями сильно обпалена. В південному кутку житла виявлена пічка-кам'янка, верхня частина якої розвалилася. Піч була складена з плеских рваних вапнякових каменів середнього

⁶ И. И. Ляпушкин, Городище Новотроицкое, МИА, № 74, 1958, стор. 194.

⁷ Г. Б. Федоров, Городище Екимауцы, КСИИМК, в. 50, 1953, стор. 123. Його ж. Итоги трехлетних работ в Молдавии в области славяно-русской археологии, КСИИМК, в. 56, 1954, стор. 9.

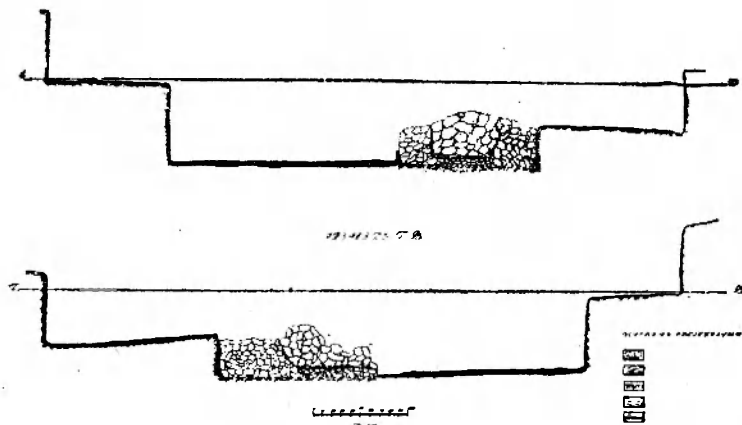

Рис. 6.

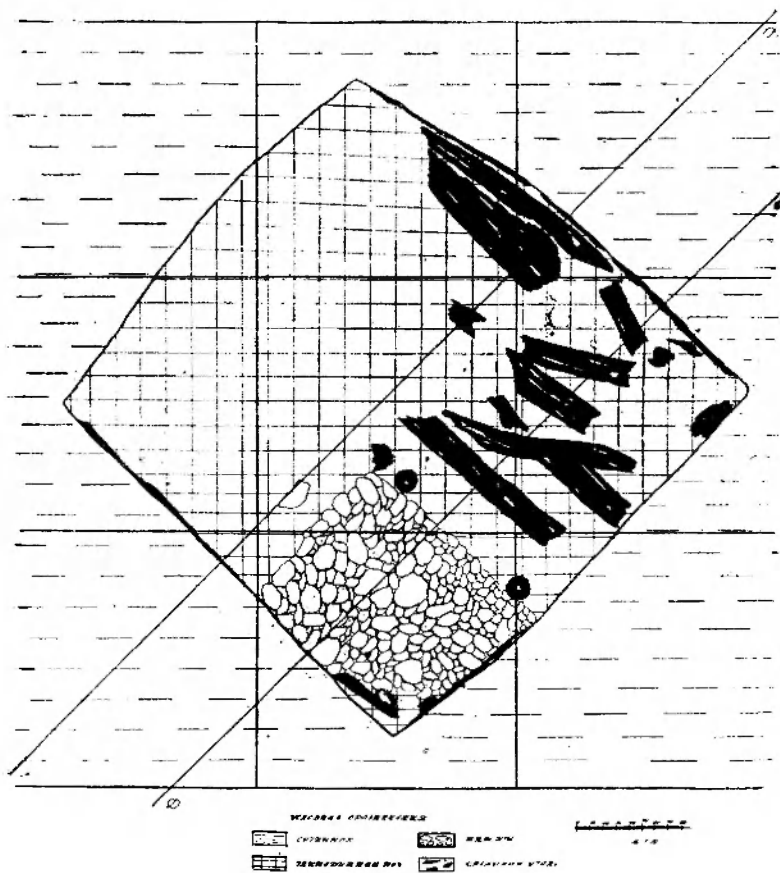

Рис. 7.

розміру. Склепіння печі обвалилося. В плані піч має прямокутну форму, її розмір 160 см × 140 см. Двома боками піч прилягає до стін житла, причому між нею і стінами проходять рештки дощаної обшивки.

Біля північно-східної стіни печі виявлені рештки двох вертикально-вкопаних стояків, які віддалені від обшивки стін житла і не мають до неї відношення (рис. 7). Діаметр стовпа приблизно 15—20 см. Тут же знайдені рештки дошок. Видно, в цьому місці знаходилася невелика дощата стіна, яка відгороджувала піч від іншої частини житла.

Висота стін печі, що збереглися 55—60 см, (від рівня підлоги). Топковий отвір знаходився в її північно-західній стіні. Під печі товщиною до

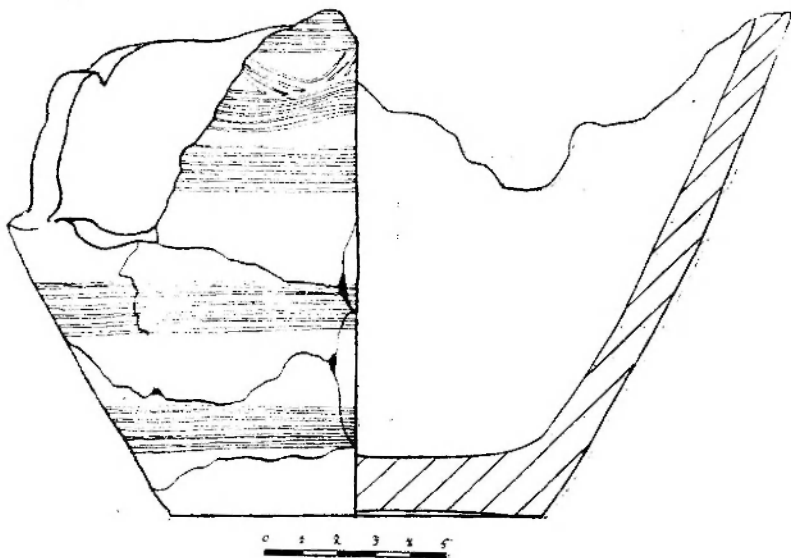

Рис. 8.

10 см зроблено з дрібних вапнякових камінців, обмазаних глиною. На рівні поду знаходився попіл, деревне вугілля, багато дрібних уламків кісток, свійських тварин, часто перепалених. Довжина топки 90 см, її ширина 65—70 см (рис. 6).

При розборі розвалу печі в її топковій частині були знайдені рештки чотирьох посудин: трьох грубих горщиків, які зроблені на примітивному гончарному колі і одної ліпної сковорідки. Тісто горщиків грубе з домішкою крупного шамоту, обпал нерівномірний. Товщина стінок до 1 см. Вінець горщиків трохи відігнуті, мають косий зріз. На вінці одного з горщиків зроблені пальцем ямки, які розташовані пояском. Два інші горщики прикрашені багаторядковим лінійно-хвилястим орнаментом, зробленим гребінчастим штампом (рис. 8).

Уламок сковорідки теж має по краю вінець пальцеві вдавлени. Оскільки кераміка ця знайдена в топці печі, а не в обмазці поду, то вона безпосередньо належить до часу гибелі житла. Даний тип горщиків і сковорідки датується по аналогії з керамікою нижнього горизонту культурного шару Алчедарського городища⁸, інших пам'яток Подністро-

⁸ Г. Б. Федоров, Итоги трехлетних работ в Молдавии в области славяно-русской археологии. КСИИМК, в. 56, 1954, стор. 9.

б'я⁹ з роменсько-борщевською керамікою, зокрема з керамікою Новотроїцького городища¹⁰. початком X ст.

При загальній надзвичайно близькій схожості з керамікою Новотроїцького городища — кераміка із житла № 2 селища Бранешти I (як і кераміка із житла № 1) більш досконала. Значна її частина зроблена на примітивному гончарному колі і має лінійно-хвилястий орнамент, тоді як новотроїцька кераміка виключно ліпна і на ній нема такого орнаменту. Таким чином, поряд з загальною безперечною схожістю з новотроїцькою (форми посудин, склад тіста, обпал, орнаментация вінець пальцевими ямками і т. ін.) кераміка із Бранешт відноситься до більш пізнього

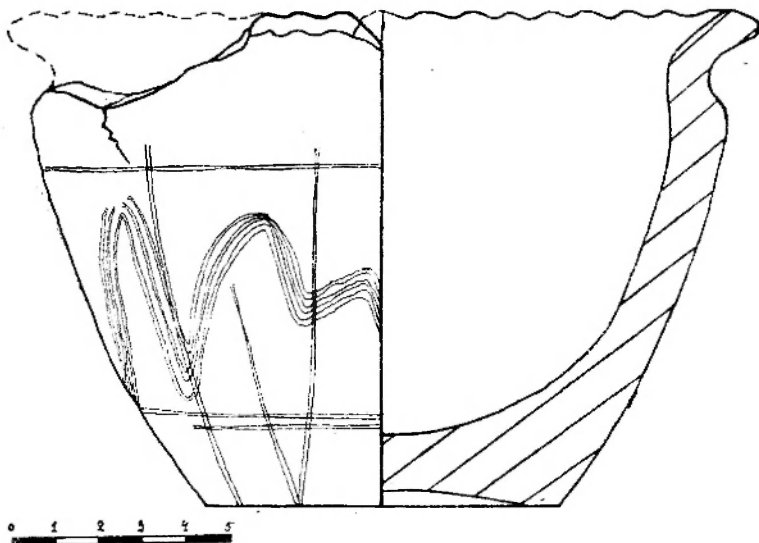

Рис. 9.

часу. Відповідно кінець існування житла (а можливо і всього селища) відноситься не до рубежу IX—X ст. ст. (як на Новотроїцькому городищі), а до початку X ст.

На підлозі житла, переважно біля печі, знайдено декілька горщиків.

1. Широкогорлий приземкуватий горщик, в формі перевернуто-зрізаного конусу, зроблений від руки на підставці або на примітивному гончарному колі. Днище його майже ввігнуте, вінця мають косий зріз і поясок орнаменту з ямок, зроблених пальцем. Висота горщика 12 см, діаметр у вінець 17,5 см, у днища — 8 см. На його тулубі (в 2 см від днища) гострою пальчкою зроблено орнамент у вигляді подвійної горизонтальної лінії, а вище нього на 6 см — другий такий самий поясок. Між ними проходить хвилястоподібний орнамент, зроблений трьохзубчатим штампом дуже недбало. Товщина стінок горщика 1,4—1,6 см, товщина днища від 2,3 см по краях і до 1,2 см в центрі (рис. 9).

2. Великий ліпний горщик з трохи відігнутими вінцями, які прикрашені пальцевими ямками. Висота його біля 35 см.

3. Невеликий ліпний горщик банковидної форми з прямим слабо ви-

⁹ Е. В. Махно, Раскопки на славянских поселениях у сел Пояны и Сокол в 1953 г. Изв. Молд. филиала АН СССР, 1956, № 4, стор. 158—160.

¹⁰ И. И. Ляпушкин, Городище Новотроицкое, МИА, № 74, 1958, горщики із житла № 30, стор. 105, мал. 69, 2—3, сковорідка — стор. 93, мал. 60, 2.

діленим горлом, без орнаменту, з плоским дном. Висота горщика 10,2 см, діаметр дна 6,5 см, а по вінцях 8,5 см, товщина дна 1,3 см, а стінок 1 см (рис. 10).

4. Високий горщик, зроблений на примітивному гончарному колі, з дуже відігнутими вінцями. Край вінць зрізаний. Горщик має форму перевернуто-зрізаного конусу. Плічка слабо виражені, дно трохи ввігнуте, орнамент відсутній. Висота його 17,5 см, діаметр дна 8,7 см, а по вінцях 18,5 см, товщина дна 1,4 см, а стінок 0,9 см.

5. Високий круглобокий горщик, зроблений на ручному колі. Горщик стрункий з похилими плічками, трохи ввігнутим дном і

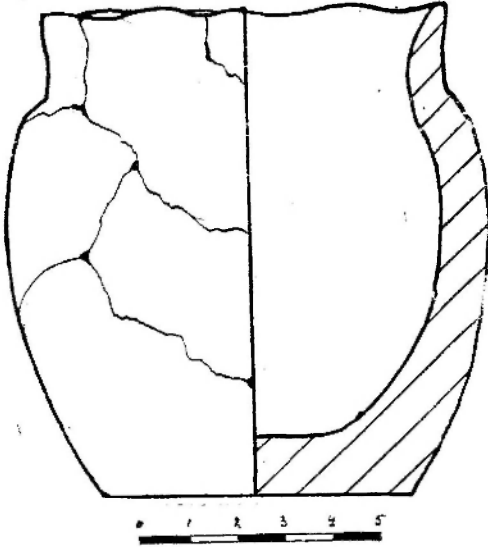

Рис. 10.

чітко зрізаними вінцями. Він має 12 поясків орнаменту, 8 з них (горизонтальні лінії, зроблені п'ятизубчастим штампом) покривають весь корпус посудини, причому нижній поясок починається від самого дна. По плічках йдуть два орнаментальних пояски: нижній, зроблений шестизубчастим штампом у вигляді горизонтальних ліній з наколами через сантиметр, а верхній з вертикальних наколів шестизубчастим штампом. Під вінцями нанесений горизонтальний поясок з п'яти рядків, зроблений п'ятизубчастим штампом. Ще один поясок орнаменту (дванадцятий) нанесений на внутрішній поверхні горла складається з них теж п'ятизубчастим штампом. Висота горщика біля

23 см, діаметр дна 8,5 см, а по вінцях 12 см. Діаметр найбільш широкої частини тулуба 17,8 см, товщина дна 1,4 см, а стінок 0,9 см (рис. 11). Горщики такого типу знайдені в великій кількості в нижніх шарах Єкімауцького та Алчедарського городищ і датуються першою половиною X ст.

Таким чином, керамічний матеріал, знайдений в житлі № 2, являє собою досить визначний комплекс. Це ліпні, а частіш виготовлені на примітивному гончарному колі горщики. Тісто їх грубе, з домішкою шамоту, обпал нерівномірний, неповний, поверхня шорстка, або трохи заглажена, але бугриста. Стінки і дна товсті. Найбільш примітивна архаїчна форма горщиків — банковидні, або у вигляді перевернуто-зрізаного конусу, пізніші — витягнуті, стрункі, круглобокі. Більшість горщиків прикрашені лінійно-хвилястим орнаментом. Крім горщиків, знайдені фрагменти невеликих ліпних сковорідок. Керамічний комплекс дає підставу вважати, що пожежа, яка зруйнувала житло, трапилась на початку X ст., навряд щоб пізніше першої його чверті.

Крім кераміки, в житлі № 2 знайдені: плоский, неправильної форми, точильний камінь (жовтуватий пісковик) з глибокою канавкою, що служила для гостріння голок та шил, п'ять кістяних проколов з трубчастих кісток, уламок глинного прясличка, яке мало форму кулі зі зрізаними плоскими боками. Особливо цікавою знахідкою був зламаний соскріб

(істик) для плугового лемеша, виготовлений з рогу оленя. За формою і розміром він подібний істику, знайденому в житлі № 1.

Таким чином, житло № 2 являло собою напівземлянку квадратної в плані форми, площа якої рівнялася близько $14,4 \text{ м}^2$. Напівземлянка була поглиблена в середньому в материк приблизно на 1 м (в північній частині на $1,20 \text{ м}$, а в південній — на $0,90 \text{ м}$ що пояснюється наявністю схилу).

Стіни напівземлянки були обшиті товстими дубовими дошками, розташованими горизонтально й певно, скріпленими між собою «в лапу», оскільки слідів опорних стовпів, на яких трималась би така обшивка, не знайдено. Це був свого роду зруб, але не з круглих колод, а з товстих, очевидно тесаних дошок. Наявність зрубів в слов'янських напівземляночних житлах підтверджується, наприклад, матеріалами поселення Вел. Боршевського¹¹.

Глибина викопуваної в землі частини житла (в середньому 1 м) недостатня для житла. Як досягалась потрібна висота житла — за рахунок продовження зрубу понад ямою чи за рахунок спорудження високої покрівлі — сказати важко. Скоріш за все, мали місце обидва моменти. Зруб не міг бути дуже високим через те, що покрівля повинна була спиратися на краї ями, що захищало б напівземлянку від затікання води в житло (тим більш, що житло було розташоване на схилі). Покрівля, як вже було відзначено, була споруджена з дерев'яної основи і покрита шаром ($15\text{--}20 \text{ см}$) землі. Скоріш за все, для напівземлянки можна припустити трьохсхильний дах, який спирався на краї ями. Але, очевидно, для такого даху була потрібна ще й опорна балка — коньок, яка була б укріплена, принаймні, на двох вертикальних стовпах, розташованих посередині двох протилежних стін.

Можливо, що нам просто не вдалося знайти сліди цих стовпців, оскільки дерево, якщо воно не обвуглилося, в наших умовах зберігається дуже погано.

Напрямок схилу покрівлі можна простежити по рештках обвуглених дошок. Майже всі дошки в середині житла лежали в напрямку з північного заходу на південний схід (рис. 7). Через те можна припустити, що коньок покрівлі проходив в напрямку з північного сходу на південний захід і що південно-західна стіна житла була оформлена у вигляді фронтона, в якому знаходився вхід в житло. Така конструкція житла дуже нагадує

¹¹ П. П. Ефименко и П. Н. Третьяков, Древнерусские поселения на Дону. МИА, № 8, 1948, стор. 20—31.

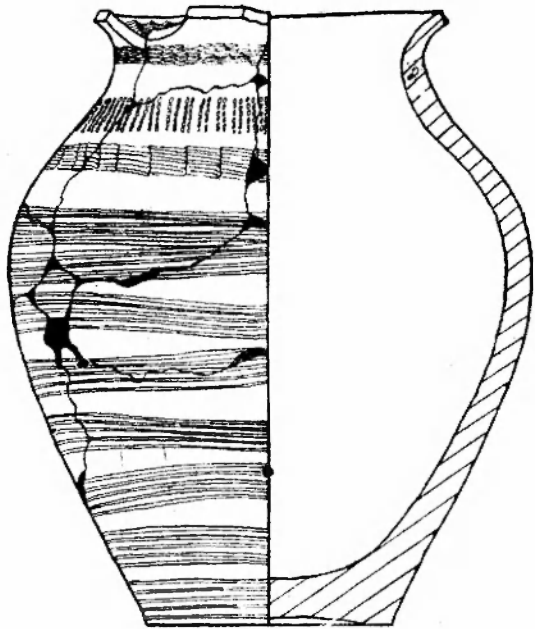

Рис. 11

конструкцію напівземляного Новотроїцького городища, де одначе явних слідів зрубів не виявлено. Ця схожість виявляється в розмірах, формі житла, навіть в його орієнтації, і в спорудженні печі в південному кутку і т. д.

Істотною відмінністю є те, що піч в нашому житлі складена з каменю, тоді як в новотроїцьких житлах печі вирізані з материкової глини.

Для датування селища велике значення має статистика керамічного матеріалу та його класифікація. Всього в трьох розкопах і траншеї в культурному шарі були знайдені 429 фрагментів кераміки, крім того, в житлі № 1 знайдені 39 фрагментів, а в житлі № 2 — 113 і 9 цілих посудин (8 горщиків і 1 сковорідка).

Всю знайдену кераміку можна розділити на 4 типи в загальних рисах, описаних вище.

Із згаданих 429 фрагментів 369 належать до I типу (тобто ліпна кераміка), що складає майже 86% всіх керамічних знахідок. Кераміка цього типу знайдена в усіх пластах культурного шару, причому в нижніх — вона домінує. Знайдена така кераміка і в обох житлах. По багаточисленних східнослов'янських і західно-слов'янських аналогіях ця ліпна кераміка датується кінцем VI—VII ст. ст.¹² До цього часу слід віднести панування такої кераміки. Але вона продовжує існувати і пізніше, аж до кінця IX ст. поступово уступаючи місце кераміці, зробленій на колі.

Кераміка II типу, яка зроблена на примітивному гончарному колі, тістом і обпалом не відрізняється від кераміки I типу, але її форми більш досконалі, симетричні. Поряд з горщиками, які мають форму перевернуто-зрізаного конусу, серед кераміки II типу є і стрункі витягнуті горщики з похилими плічками і круглобоким тулубом. Зникає орнаментация вінець насічками і пальцевими ямками, з'являється лінійний і хвилястий орнамент, широкі і нерівні пояски, якими в різноманітних комбінаціях покривають весь тулуб посудини або його більшу частину. Всього в шарі знайдено 39 фрагментів такої кераміки, або біля 9%. Вона зустрічалась в усіх пластах, але частіше — в двох верхніх. Необхідно відзначити, що, крім шару, ця кераміка знайдена і в обох житлах, причому в житлі № 2 з 9 цілих посудин 5 належать до II типу, а 4 — до I. Це говорить про те, що кераміка I типу, принаймні, в пізній період свого існування співіснувала з керамікою II типу. Типологічно кераміка II типу знаходиться поміж керамікою I типу і міською слов'янською керамікою, виготовленою на доброму ручному колі. Це дозволяє датувати кераміку II типу VIII—IX ст. ст. Таке датування підтверджується схожістю цієї кераміки з керамікою типу Луки Райковецької¹³ і інших аналогічних їй пам'яток.

Кераміка III типу, тобто слов'янська міська, виготовлена на ручному колі, складає майже 3% загальної кількості керамічних знахідок. Вона цілком знаходилась в верхніх пластах культурного шару. Судячи по фрагментах, пануючою формою був стрункий витягнутий горщик з похилими плічками і круглобоким тулубом. Вінця досить сильно відігнуті і мають косий зріз. Посудини симетричні. Часто пояски лінійно хвилястого орнаменту покривають більшу частину посудини. Кераміка цього типу на Єкімауцькому городищі добре датується фрагментами кінця IX — першої половини X ст. ст. З'являється вона на початку IX ст. і типологічно зв'язана з керамікою II типу.

¹² С. С. Гамченко, Раскопки в бассейне р. Случи. Тр. XI АС, т. I, М., 1901, стор. 366—396; Ю. В. Кухаренко, Славянские древности V—IX веков на территории Припятского Полесья. КСИИМК, в. 57, 1955, стор. 36; *Săntierul arheologic Hlinceșca-Iasi*, SCIV, 1955, № 3-4, p. 691, fig. 3.

¹³ В. К. Гончаров, Райковецкое городище, Киев. 1950, стор. 13.

Кераміка IV типу аналогічна молдавській міській XIII—XIV ст. ст. Вона не переважає 1,5%. Ні типологічно, ні хронологічно вона не зв'язується з масовим керамічним матеріалом нашого селища. Можливо, що 8 фрагментів цієї кераміки разом з монетою хана Джанібєка (1340—1357 рр.) не мають безпосереднього відношення до культурного шару селища Бранешти I, а потрапили сюди випадково і свідчать лише про близькість якого-небудь молдавського середньовічного поселення.

На підставі керамічного комплексу час існування селища Бранешти I взагалі можна віднести до VII—X вв. Час заснування селища в VII—VIII ст. ст. підтверджується наявністю примітивної ліпної кераміки, а кінець його існування належить до початку X ст., коли тільки почала з'являтися слов'янська міська кераміка типу Скімауцького городища, яка в X ст. широко була розповсюджена в Подністров'ї.

Питання про слов'янські поселення догородищенського періоду в Подністров'ї ще дуже слабо розроблені. Бранештське селище є одним з перших таких пам'ятників, підданих дослідженню. Невеликі роботи, що були тут проведені, дозволяють нам лише в дуже загальних рисах характеризувати культуру цього землеробського поселення і намітити приблизні хронологічні рамки його існування.
